

Wybory do sejmiku województwa na Mazowszu w 1998 i 2002 roku. Sukcesy pivotalnych strategii PSL

Wprowadzenie

Województwo mazowieckie zostało utworzone na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 roku, zaczęło funkcjonować od 1 stycznia 1999 roku^[2]. Jednocześnie należy wskazać, iż jego kształt terytorialny został w dużej mierze oparty na granicach województwa warszawskiego, funkcjonującego w latach 1946-1975 (w ramach podziału Polski na 14, a od 1950 roku na 17 „dużych” województw). Istotna różnica między przywołanym podziałem terytorialnym, a obecnym kształtem terytorialnym województwa mazowieckiego polega na włączeniu do niego dawnego województwa radomskiego (funkcjonującego od 1 czerwca 1975 roku do grudnia 1998 roku)^[3]. Pierwotnie bowiem powiaty tworzące późniejsze województwo ze stolicą w Radomiu należały do struktury województwa kieleckiego, utworzonego w 1919 roku^[4].

[1] ORCID: 0000-0002-4289-989X.

[2] Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz. U. 1998, nr 96, poz. 603.

[3] Ustawa tymczasowa z dnia 2 sierpnia 1919 r. o organizacji władz administracyjnych II instancji, Dz. Pr. P. P. 1919, nr 65, poz. 395.

[4] Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I-ej i II-ej instancji, Dz. U. 1944, nr 2, poz. 8.

Województwo mazowieckie w obecnej strukturze kształtuje się jako największe województwo, zarówno pod względem liczby ludności (ponad 5 milionów), jak i pod względem terytorialnym (ok. 35 600 km², co stanowi ponad 11% powierzchni państwa polskiego). Województwo mazowieckie zalicza się do przeciętnie zurbanizowanych – w gminach miejskich zamieszkuje ponad 64% ludności (przy średniej krajowej ok. 62%). Składa się z 38 powiatów ziemskich, 4 miast na prawach powiatu oraz 325 gmin, w tym 83 miast. Obejmuje ziemie 9 dawnych województw, warszawskiego, prawie całego ostrołęckiego i radomskiego, ponad połowę płockiego, ciechanowskiego i siedleckiego, część skierniewickiego oraz po kilka gmin z łomżyńskiego i białkopodlaskiego. Do głównych ośrodków miejskich zalicza się Warszawę (największa aglomeracja miejska w Polsce), Radom, Płock, Siedlce i Ostrołękę^[5].

Jego znaczenie wynika również z centralnego położenia i siedziby stolicy, ustalonej w Warszawie, która łączy obowiązki stolicy państwa, siedziby najważniejszych organów władzy państwowej, jak i stolicy województwa samorządowego oraz województwa rządowego, kierowanego przez wojewodę jako przedstawiciela Rady Ministrów^[6]. Dlatego polityczna batalia o rządy na Mazowszu była nie tylko prestiżowa, ale i bardzo ważna w strategiach poszczególnych partii i bloków politycznych. Należy przypomnieć, iż w momencie tworzenia województwa mazowieckiego w państwie sprawowała władzę koalicja AWS z Unią Wolności i gabinet kierowany przez Jerzego Buzka. Wybory samorządowe dla wielu ugrupowań politycznych – przede wszystkim uwaga powyższa odnosi się do wiodących stronnictw i koalicji – były traktowane jako rewanż za wybory parlamentarne z września 1997 roku, swoisty ranking popularności. I tak politycy AWS chcieli sprawdzić na ile cieszą się popularnością w społeczeństwie, po sukcesie w elekcji parlamentarnej (ponad 33% głosów) i trudach rządzenia. Z kolei główna siła opozycyjna, kierowana przez Leszka Millera, dążyła do zmniejszenia dystansu wobec ugrupowania

[5] J. Bochiński, J. Zawadzki, *Nowy podział terytorialny*, Warszawa 1999, s. 151-158.

[6] Zob. S. Faliński, *Warszawski samorząd terytorialny w latach 1990-2002: geneza, ustrój, idee ustrojowe, aktywność*, Difin, Warszawa 2013, *Afera w Centrum. Z Janem Wieteską rozmawia Renata Łuczyńska*, „Dziś. Przegląd społeczny” 2000, nr 9, s. 15-18.

rzządzającego (rok wcześniej uzyskało wskazanie 27% głosujących). Podobnie jak współrządzący do 1997 r. ludowcy z PSL, pod nowym kierownictwem Jarosława Kalinowskiego, którzy utworzyli na potrzeby kampanii wyborczej Przymierze Społeczne wraz z Unią Pracy oraz Krajową Partią Emerytów i Rencistów. Również dla polityków Unii Wolności elekcja samorządowa miała stanowić ważny sprawdzian popularności i obranej strategii politycznej przez kierownictwo ugrupowania na czele z wicepremierem Leszkiem Balcerowiczem.

Charakterystyka instytucjonalnych uwarunkowań rywalizacji

Prezes Rady Ministrów zarządził 11 sierpnia 1998 roku przeprowadzenie wyborów do sejmików województw (razem z wyborami do rad gmin i rad powiatów) na niedzielę, 11 października 1998 roku. Od tego dnia oficjalnie inaugurowana była kampania wyborcza i czynności wyborcze określone w ordynacji wyborczej (np. kampania w mediach publicznych, tworzenie terenowych i obwodowych komisji wyborczych, zgłaszanie kandydatów na radnych itp.)^[7]. Nowo utworzone województwo mazowieckie zostało podzielone na 13 okręgów wyborczych w wyborach do sejmiku na mocy stosownego rozporządzenia MSWiA z 21 sierpnia 1998 roku^[8]. Wyznaczały one instytucjonalne ramy rywalizacji politycznej poszczególnych komitetów wyborczych podczas wyborów sejmikowych. Należy wskazać, iż cztery z trzynastu okręgów obejmowały wyborców z miasta stołecznego Warszawy, natomiast pozostałe dziewięć pozostałe powiaty ziemskie nowego województwa (w tym miasta Radom, Siedlce i Ostrołęka posiadające status powiatu grodzkiego).

[7] Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 1998 r. w sprawie zarządzenia wyborów do rad powiatów i sejmików województw oraz określenia wspólnego kalendarza wyborczego do wyborów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz Rady Miasta Stołecznego Warszawy, Dz. U. 1998, nr 104, poz. 653.

[8] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 sierpnia 1998 r. w sprawie podziału powiatów i województw na okręgi wyborcze oraz ustalenia liczby radnych wybieranych w każdym okręgu wyborczym, Dz. U. 1998, nr 109, poz. 668.

Tabela 9.1. Liczba okręgów i ich granice w wyborach do sejmiku mazowieckiego w latach 1998-2002.

Wybory 1998			Wybory 2002		
Numer okręgu	Granice okręgu	Liczba manda- tów	Numer okręgu	Granice okręgu	Liczba manda- tów
1.	Gmina Warszawa-Centrum: dzielnice – Mokotów, Śródmieście, Gmina Warszawa-Wilanów	6	1.	Dzielnice m. st. Warszawy: Ursynów, Wilanów, Śródmieście, Ochota, Mokotów	5
2.	Gmina Warszawa-Centrum: dzielnica – Ochota, Gmina Warszawa- -Ursynów, Gmina Warszawa-Włochy, Gmina Warszawa-Ursus, Gmina Warszawa- -Bemowo	6	2.	Dzielnice m. st. Warszawy: Bemowo, Bielany, Ursus, Włochy, Wola, Żoliborz	6
3.	Gmina Warszawa- -Centrum: dzielnice – Żoliborz, Wola, Gmina Warszawa-Bielany	6	3.	Dzielnice m. st. Warszawy: Białołęka, Rembertów, Targówek, Wawer, Wesoła, Praga Północ, Praga Południe	5
4.	Gmina Warszawa- -Centrum: dzielnice – Praga Południe, Praga Północ, Wola, Gmina Warszawa-Białołęka, Gmina Warszawa-Rembertów, Gmina Warszawa- -Targówek, Gmina Warszawa-Wawer	8	4.	Płock, powiaty: przasnyski, mławski, żuromiński, sierpecki, ciechanowski, pułtowski, płoński, płocki, gostyniński, sochaczewski, żyrardowski	9
5.	Powiaty: grodziski, war- szawski zachodni, pruszkowski, żyrardowski, sochaczewski	7	5.	Radom, powiaty: grójecki, białobrzegi, kozienicki, przysuski, zwoleński, radomski, szydlowiecki, lipski	8

Wybory 1998			Wybory 2002		
Numer okręgu	Granice okręgu	Liczba manda- tów	Numer okręgu	Granice okręgu	Liczba manda- tów
6.	Powiaty: legionowski, wołomiński, nowodworski	6	6.	Ostrołęka, Siedlce, powiaty: ostrołęcki, makowski, wyszkowski, ostrowski, węgrowski, sokołowski, miński, siedlecki, łosicki, garwoliński	9
7.	Radom, powiaty: radomski, białobrzegi, kozienicki, lipski, zwoleński, szydlowiecki, przysuski	10	7.	Powiaty: wołomiński, legionowski, nowod- worski, warszawski zachodni, grodziski, pruszkowski, piaseczyński, otwocki	9
8.	Powiaty: miński, garwoliński, węgrowski	5			
9.	Siedlce, powiaty: siedlecki, łosicki, sokołowski, ostrowski	5			
10.	Ostrołęka, powiaty: ostrołęcki, przasnyski, makowski, wyszkowski	5			
11.	Powiaty: ciechanowski, mławski, płoński, pułtowski, żuromiński	5			
12.	Płocki, powiaty: płocki, gostyniński, sierpecki	6			
13.	Powiaty: piaseczyński, otwocki, grójecki	5			

Źródło: Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 sierpnia 1998 r. w sprawie podziału powiatów i województw na okręgi wyborcze oraz ustalenia liczby radnych wybieranych w każdym okręgu wyborczym, Dz. U. 1998, nr 109, poz. 668.

Należy zwrócić uwagę na poważną zmianę geografii wyborczej dokonaną pomiędzy pierwszymi (1998 rok), a drugimi (2002 rok) wyborami do sejmiku województwa mazowieckiego. Po pierwsze, istotnie została zmniejszona liczba radnych sejmiku z 80 do 51, a więc o 36% mandatów. Po drugie, liczba okręgów wyborczych została zmniejszona z 13 do 7. Po trzecie, poprzednio

cztery okręgi przypadają na miasto stołeczne Warszawa (co dawało 26 mandatów z 80 ogółem, co stanowiło 32% mandatów w sejmiku). Od 2002 r. trzy okręgi wyborcze reprezentują miasto stołeczne Warszawę (co daje łącznie 16 mandatów z ogółem 51, co stanowi 31,3% mandatów w sejmiku). Po czwarte, w poprzednich regulacjach największy okręg wyborczy (10 mandatów) obejmował miasto Radom i powiaty: radomski, białobrzeski, kozienicki, lipski, zwolenński, szydlowiecki, przysuski. Po zmianach ordynacji, największy okręg wyborczy obejmuje trzy okręgi wyłaniające po 9 radnych. Należą do nich następujące okręgi: nr 4 – Płock, powiaty: przasnyski, mławski, żuromiński, sierpecki, ciechanowski, pułtuski, płoński, płocki, gostyniński, sochaczewski, żyrardowski; nr 6 – Ostrołęka, Siedlce, powiaty: ostrołęcki, makowski, wyszkowski, ostrowski, węgrowski, sokołowski, miński, siedlecki, łosicki, garwoliński oraz nr 7 – powiaty: wołomiński, legionowski, nowodworski, warszawski zachodni, grodziski, pruszkowski, piaseczyński, otwocki. Po piąte, w poprzednich regulacjach mieliśmy pięć okręgów wybierających po 5 radnych, a także pięć okręgów wyłaniających po 6 radnych. W nowych regulacjach najmniejsze okręgi wyborcze występują w granicach miasta stołecznego Warszawy – dwa liczące po 5 radnych oraz jeden wyłaniający 6 radnych do sejmiku. Nie trzeba w tym miejscu analizy wskazywać, iż w okręgach 5-6 mandatowych naturalny próg wyborczy staje się wyższy i wynosi ok. 20%, co stanowi spore wyzwanie dla komitetów wyborczych (oraz wystawiających kandydatów na radnych stronnictw politycznych).

Charakterystyka podmiotów rywalizujących w wyborach do sejmiku w 1998-2002

Podejmując się analizy politologicznej wyborów samorządowych do sejmiku województwa mazowieckiego należy wskazać na podmioty polityczne, które podjęły w wymienionych elekcjach rywalizację polityczną. Mimo iż wybory do pierwszej i drugiej kadencji sejmiku dzieliły tylko 4 lata mapa polityczna uległa w Polsce znacznej dywersyfikacji. Znalazło to swój bezpośredni wyraz zarówno w wyborach do Sejmu i Senatu we wrześniu 2001 roku, jak i przeprowadzonych 13 miesięcy później (październik/listopad 2002 roku) wyborach samorządowych.

W wyborach 1998 roku główna rywalizacja polityczna toczyła się pomiędzy lewicową koalicją Sojuszu Lewicy Demokratycznej a prawicowym porozumieniem koalicyjnym skupionym wokół NSZZ „Solidarność”. O ile pierwsza koalicja powstała w lipcu 1991 roku^[9], to AWS została zawiązana w czerwcu 1996 roku i elekcja samorządowa z października 1998 roku stanowiła dopiero drugą próbę wyborczego sprawdzianu dla przywołanego podmiotu politycznego^[10]. Rolę uzupełniającą w ówczesnej rywalizacji politycznej pełniła z jednej strony centrowa liberalna Unia Wolności (partner koalicyjny AWS w gabinecie Jerzego Buzka od 31 października 1997 roku), a z drugiej centrolewicowa koalicja Przymierze Społeczne, zawiązana na potrzeby tej konkretnej kampanii wyborczej przez trzy mniejsze ugrupowania – PSL, Unię Pracy oraz Krajową Partię Emerytów i Rencistów. Należy zatem wskazać, iż główny podział polityczny w ówczesnej Polsce (i przekładało się to z poziomu ogólnokrajowego na regionalny, w mniejszym zakresie – na poziom lokalny) definiowany był przez ekspertów i naukowców jako podział postkomunistyczny^[11]. Mniejszą rolę pełniły w przywoływanej rywalizacji ugrupowania prawicowe o obliczu narodowym i katolickim, np. Ruch Patriotyczny „Ojczyzna”. W wyborach samorządowych ROP stworzył koalicję wyborczą Ruch Patriotyczny „Ojczyzna” zawierając koalicję wyborczą z KREiPR, Blokiem dla Polski oraz KPN–OP, który minimalnie przekroczył próg wyborczy w dwóch województwach (uzyskując po jednym mandacie)^[12]. Należy wskazać, iż do rywalizacji politycznej w wymiarze elekcji do sejmiku na Mazowszu przystąpiły również trzy inne organizacje społeczne np. Polski Związek Wędkarski (okręg Radom), Porozumienie Warszawskiej Rady Gospodarczej oraz stowarzyszenie „Rodzina Polska”.

[9] Ł. Tomczak, *Lewicowe partie polityczne w Polsce: programy, organizacje, strategie*, Szczecin 2012.

[10] A. Lewandowski, *Akcja Wyborcza Solidarność: centroprawica w poszukiwaniu modelu współpracy*, Płock 2016.

[11] M. Grabowska, *Podział postkomunistyczny*, Warszawa 2004.

[12] T. Majcherkiewicz, *Wybory samorządowe, partie parlamentarne a wzory tworzenia koalicji w samorządach wojewódzkich*, „Studia Politologiczne” 2011, vol. 20, s. 114.

Tabela 9.2. Podmioty uczestniczące w elekcjach do sejmiku województwa mazowieckiego w 1998 i 2002 r.

Charakter podmiotów	Wybory 1998	Wybory 2002
Podmioty uczestniczące w wyborach (ogółem)	11	19
Komitety wyborcze partii politycznych (koalicji partii)	5	11
Komitety wyborcze organizacji	3	1
Komitety wyborcze wyborców	3	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Podsumowując dane z powyższej tabeli należy wskazać, iż w wyborach do pierwszej kadencji sejmiku województwa mazowieckiego ubiegało się 11 komitetów, z czego 5 reprezentowało ogólnopolskie partie lub koalicje partyjne. Wśród ugrupowań, które zgłosiły swoje listy należy wymienić Unię Wolności, Ruch Patriotyczny „Ojczyzna”. Z kolei koalicje tworzyli: SLD, AWS, Przymierze Społeczne (utworzone w 1998 roku specjalnie na potrzeby kampanii samorządowej przez trzy ugrupowania – Unię Pracy, PSL oraz Krajową Partię Emerytów i Rencistów). Listy do sejmiku przedstawiły trzy stowarzyszenia – Rodzina Polska, Porozumienie Warszawskiej Rady Gospodarczej oraz Polski Związek Wędkarski. Listy zgłosiły również trzy komitety wyborców o znaczeniu lokalnym – KW „Samorządni i Niezależni”, „Samorząd Obywatelski” oraz „Przedwiośnie – Niezależni”. W omawianym kontekście należy również zwrócić uwagę, iż w wyborach do sejmiku na Mazowszu nie ukształtowała się żadna lista o znaczeniu tylko regionalnym. O mandaty ubiegały się bowiem z jednej strony ugrupowania i koalicje o znaczeniu ogólnopolskim, a z drugiej uformowały się komitety lokalne (by nie powiedzieć peryferyjne)^[13].

Natomiast rywalizacja wyborcza w wyborach samorządowych przeprowadzonych jesienią 2002 roku była przeprowadzona w znacznie już zmienionym formacie. Po pierwsze, SLD przekształcił się w czerwcu 1999 roku z luźnej koalicji wyborczej skupionej wokół SdRP w jednolite ugrupowanie polityczne, kierowane w sposób zdecydowany przez Leszka Millera. Po drugie, zniknęła

[13] https://pl.wikipedia.org/wiki/Sejmik_Wojewodztwa_Mazowieckiego [dostęp: 11.11.2023].

z mapy politycznej – po porażce wyborczej we wrześniu 2001 roku – Akcja Wyborcza „Solidarność”. Jej politycy konserwatywni, chadecy i liberalni powołali w 2001 roku dwie nowe inicjatywy polityczne – Platformę Obywatelską (z liderami – Andrzejem Olechowskim, Maciejem Płażyńskim i Donaldem Tuskiem) oraz Prawo i Sprawiedliwość (z liderami Jarosławem i Lechem Kaczyńskimi)^[14]. Inicjatywa „trzech tenorów” zaszkodziła znacznie funkcjonowaniu Unii Wolności, z której odeszło liberalne skrzydło polityków związanych z dawnym KLD oraz znaczny odsetek wyborców (co ukazały wybory parlamentarne z września 2001 roku)^[15]. W konsekwencji do wyborów samorządowych Unia Wolności przystąpiła jako Unia Samorządowa w koalicji z mniejszymi ugrupowaniami^[16]. Trzecią nową inicjatywą polityczną była z kolei Liga Polskich Rodzin (LPR), powołana przez ambitnego polityka Romana Giertycha z przekształcenia dotychczasowych struktur Stronnictwa Narodowego i innych mniejszych ugrupowań narodowych^[17]. Kolejnym znaczącym graczem politycznym od 2001 roku była Samoobrona RP, funkcjonująca na obrzeżach polityki – bez większych sukcesów – od początku lat 90. XX w. jako roszczeniowy ruch chłopski i plebejski. Warto przywołać w tym miejscu opinię polskiego historyka i politologa: *„długa debata nad ustaleniem zasad nowych wyborów oraz szerokie zaangażowanie się partii i polityków szczebla centralnego spowodowało, że praktycznie kampania wyborcza zaczęła się na długo przed datą wyznaczoną w kalendarzu wyborczym. (...) Liderom prawicy nie udało się stworzyć prawicowego bloku wyborczego. Nawet koalicja PO i PiS nie miała powszechnego charakteru”*^[18].

W kolejnych wyborach do sejmiku (jesień 2002 roku) na Mazowszu 19 komitetów zgłosiło łącznie 108 list kandydatów na radnych. Z komitetów,

[14] Zob. *Platforma Obywatelska*, M. Migalski (red.), Toruń 2009 oraz *Prawo i Sprawiedliwość*, M. Migalski (red.), Toruń 2010.

[15] Zob. A. K. Piasecki, *Wybory 1989-2002. Parlamentarne, Samorządowe, Prezydenckie*, Zielona Góra 2003 oraz R. Markowski, *Współzawodnictwo w polskim systemie partyjnym w wyborach 2001 roku*, „Studia Polityczne” 2002, nr 13, s. 35-66.

[16] D. Szczepański, *Unia Wolności. Założenia programowe i działalność. 1994-2005*, Rzeszów 2013.

[17] T. Koziełło, *Myśl polityczna Ligi Polskich Rodzin (2001-2009): narodowa wizja państwa, społeczeństwa i polityki*, Rzeszów 2017.

[18] R. Michalak, A. K. Piasecki, *Historia polityczna Polski 1952-2002*, Łódź 2003, s. 250.

które nie zgłosiły list we wszystkich siedmiu okręgach należy odnotować – Unię Samorządności (6), KPN, Polską Unię Gospodarczą, Inicjatywę Społeczną Wspólnota Samorządowa, Stowarzyszenie Instruktorów Nauki Jazdy i Właścicieli Ośrodków Szkolenia Kierowców im. Mariana Bublewicza (po 4) oraz Komitet Rozwoju Sierpca i Powiatu, Samorządową „Rzeczpospolitą Babską” (po 1 okręgu).

Łącznie na listach zgłoszono 999 kandydatów, w tym najwięcej (ponad 90) zgłosiły następujące komitety: LPR (98), Samoobrony RP (90), koalicji SLD/UP (92) oraz PSL (96). Z kolei najmniejszą liczbę kandydatów zgłosiły komitety: Komitet Rozwoju Sierpca i Powiatu (5), Samorządowa „Rzeczpospolita Babska” (10), Polska Unia Gospodarcza, Stowarzyszenie Instruktorów Nauki Jazdy i Właścicieli Ośrodków Szkolenia Kierowców im. Mariana Bublewicza oraz KPN (po 21).

Biorąc pod uwagę dane socjodemograficzne, wśród kandydatów było 719 mężczyzn i 280 kobiet. Najmniej kandydatów mieściło się w przedziale powyżej 70 lat (32), z kolei najmłodszych (czyli poniżej 30 roku życia) było 168. Najwięcej kandydatów (269) reprezentowało przedział wiekowy 50-59 lat. Najwięcej kobiet reprezentowało przedział wiekowy poniżej 30 lat ($\frac{1}{3}$ kandydatów), 40-44 (ponad 31, 6%) oraz 45-49 (32, 3%). Z kolei najmniej występowało kobiet w przedziale wiekowym 60-69 (ponad 17%)^[19].

Rezultaty wyborów i ich polityczne konsekwencje

Kolejną częścią naszej politologicznej analizy będzie kwestia rezultatów elekcji samorządowej oraz ich bezpośrednich – a także pośrednich – konsekwencji. Należy wskazać, iż zarówno wybory do sejmiku na Mazowszu w październiku 1998 roku, jak i te przeprowadzone cztery lata później przyniosły kilka niespodzianek dla ich uczestników.

[19] Na podstawie danych PKW.

Tabela 9.3. Wyniki wyborów do sejmiku województwa mazowieckiego w 1998 r. w podziale na okręgi wyborcze (komitety uczestniczące w podziale mandatów).

Nr okręgu	AWS		SLD		PS		UW		RP		Komitety regionalne*	
	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M
1.	32,48	2	35,01	3	2,91	0	19,12	1	5,07	0	-	-
2.	35,11	3	33,28	2	5,58	0	18,09	1	4,73	0	-	-
3.	39,17	3	30,82	2	2,61	0	16,39	1	6,38	0	-	-
4.	38,81	4	30,10	3	5,13	0	14,18	1	6,41	0	-	-
5.	37,04	3	31,42	3	9,32	0	11,14	1	7,86	0	-	-
6.	39,60	3	28,60	2	7,68	0	9,76	0	10,69	1	-	-
7.	26,65	3	32,91	4	21,72	3	9,06	0	4,77	0	-	-
8.	34,93	2	28,10	2	20,63	1	6,10	0	4,64	0	-	-
9.	39,02	3	24,61	1	26,15	1	4,34	0	2,45	0	-	-
10.	32,03	2	26,88	2	26,97	1	6,80	0	6,09	0	-	-
11.	27,37	1	40,20	3	21,84	1	5,75	0	2,81	0	-	-
12.	20,74	1	36,38	3	24,55	2	10,19	0	-	-	-	-
13.	32,55	2	24,55	1	21,34	1	10,79	1	7,99	0	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Podsumowując dane z powyższej tabeli należy wskazać, iż wybory do sejmiku na Mazowszu stanowiły zaciętą i dość wyrównaną walkę pomiędzy dwoma koalicjami – centroprawicową (AWS) oraz centrolewicową (SLD). Trzecie miejsce uzyskało doraźnie uformowane porozumienie koalicyjne – Przymierze Społeczne, a dopiero czwarte – Unia Wolności (współrządzająca wówczas w skali państwa w ramach gabinetu Jerzego Buzka). Lekką przewagę uzyskała AWS zdobywając 497 853 głosy, co przełożyło się na 32 mandaty w sejmiku. Na listy SLD oddano natomiast 463 285 głosów, co przełożyło się na 30 mandatów. Listy Przymierza Społecznego uzyskały poparcie 220 221 biorących udział w elekcji (głównie dzięki głosom oddanym w okręgach wiejskich na kandydatów zgłoszonych przez PSL, w mniejszym stopniu na kandydatów UP

i ugrupowania emeryckiego), a Unii Wolności – 167 873 głosujących. Katolicka lista pn. Rodzina Polska uzyskała 82 535 głosów^[20]. Należy wskazać, iż AWS utrzymała większość głosów na Mazowszu, ale znacznie zmniejszył się dystans do drugiego bloku politycznego – SLD. Podkreślić również należy znaczne osłabienie wpływów politycznych UW, głównie za sprawą przybrania oblicza „partii budżetu i podatków”, co było związane z działalnością wicepremiera i zarazem lidera Unii Leszka Balcerowicza, co bezpośrednio wpłynęło na odpłynięcie części tradycyjnego, inteligenckiego i miejskiego elektoratu. Z kolei znaczny – ale dość względny – sukces zanotowało Przymierze Społeczne, które wyrosło na trzecią siłę polityczną na Mazowszu i w skali kraju^[21]. Jak zwracają uwagę analitycy, większość głosów, które padły na PS otrzymali politycy PSL, z kolei największymi przegranymi w koalicji okazali się politycy Unii Pracy. Była to próba otwarcia się na nowe środowiska polityczne, co od dawna deklarowali politycy Stronnictwa^[22].

Mazowiecką scenę polityczną po elekcji z października 1998 roku można było pogrupować na cztery elementy – centrolewicowa koalicja o korzeniach postkomunistycznych skupiona wokół SLD, centroprawicowa koalicja skupiona wokół Solidarności (AWS), centrolewicowa koalicja (Przymierze Społeczne), centrowe ugrupowanie liberalne (Unia Wolności) oraz ugrupowanie prawicowe o narodowym i katolickim odcieniu ideowym (Rodzina Polska). Warto w tym miejscu naszej analizy przywołać opinię historyka Antoniego Dudka: *„w sumie na kandydatów SLD oddano o 180 tys. głosów więcej niż w wyborach parlamentarnych, natomiast od AWS odeszło ponad pół miliona wyborców. Był to pierwszy tak poważny sygnał, że AWS zaczyna tracić poparcie społeczne”*^[23].

W dziewięciu okręgach wyborczych zwyciężył AWS, a w czterech pozostałych okręgach SLD. Największa liczba głosów padła na listy zgłoszone przez AWS

[20] https://pl.wikipedia.org/wiki/Sejmik_Wojewodztwa_Mazowieckiego [dostęp: 7.11.2023].

[21] Zob. A. K. Piasecki, *Wybory 1989-2002...*, dz. cyt., s. 150 i 156.

[22] Zob. T. Zarycki, *Wybory samorządowe w 1998 r.*, [w:] *Decentralizacja terytorialnej organizacji kraju: założenia, przygotowanie, ustawodawstwo*, G. Gorzelak (red.), „Raporty CASE”, nr 21, Warszawa 1999, s. 47.

[23] A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989-2012*, Kraków 2013, s. 389.

w trzech okręgach wyborczych (nr 3, 6 i 9), gdzie poparcie przekroczyło 39% oddanych głosów. Najwyższe poparcie dla list SLD wyniosło ponad 40% głosów (w okręgu nr 11) oraz ponad 36% (w okręgu nr 12). Trzecie miejsce uzyskało w siedmiu okręgach wyborczych Przymierze Społeczne, w tym dwóch liczba oddanych głosów przekroczyła 26% (okręg nr 9 i 10), w okręgu nr 12 wyniosła 24, 5% głosów. Natomiast w sześciu innych okręgach trzecie miejsce zajęła UW, najwięcej głosów uzyskała w okręgach stołecznych, a w okręgu nr 1 poparcie dla Unii przekroczyło 19% głosów.

Najwięcej głosów spośród kandydatów zgłoszonych przez SLD uzyskali: były sportowiec Marian Woronin (ponad 26 tys. głosów – okręg nr 2), były poseł i lider regionalnych struktur SdRP Włodzimierz Nieporęt (ponad 21 tys. głosów – okręg nr 1), popularny aktor Wojciech Siemion (ponad 18 tys. głosów – okręg nr 5). Z kolei spośród kandydatów AWS największe poparcie stało się udziałem następujących kandydatów: były lider mazowieckiej „Solidarności” i poseł Maciej Jankowski (ponad 35 tys. głosów – okręg nr 4), były wojewoda Maciej Gielecki (13 tys. – okręg nr 1), działaczka mazowieckiej „Solidarności” i posłanka – Ewa Tomaszewska (11 tys. – okręg nr 1), poseł Krzysztof Mularczyk (16 tys. – okręg nr 1), były minister Jan Parys (ponad 10 tys. głosów – okręg nr 1), były minister i poseł Zbigniew Eysymont (ponad 11 tys. głosów – okręg nr 3), były wicepremier i poseł Henryk Goryszewski (ponad 16 tys. – okręg nr 6) oraz były poseł Andrzej Smirnow (ponad 11 tys. głosów – okręg nr 13). Natomiast spośród list Przymierza Społecznego najwięcej głosów uzyskał były marszałek Senatu Adam Struzik (blisko 24 tys. głosów – okręg nr 12) oraz były poseł i minister Michał Strąk (ponad 7 tys. głosów – okręg nr 8). Z polityków ubiegających się o mandat radnego z list UW najwyższe poparcie odnotowali: były poseł Krzysztof Dołowy (ponad 14 tys. głosów – okręg nr 1) oraz były poseł Piotr Fogler (ponad 9 tys. głosów – okręg nr 4). Należy odnotować, iż dwóch byłych posłów UW nie uzyskało mandatu radnego sejmiku – Marek Balicki oraz Andrzej Celiński^[24].

Analizując rezultaty elekcji samorządowej na Mazowszu jesienią 1998 roku należy podać kilka danych jakościowych. Efektywna liczba partii (wybory)

[24] Na podstawie danych PKW.

wyniosła 4,04. Efektywna liczba partii (reprezentacja) wyniosła 3,07. Indeks rywalizacyjności kształtował się na poziomie 0,93, natomiast indeks agregacji wyniósł 8,00.

Kłęska polityczna Unii Wolności (bo tak należy interpretować uzyskanie zaledwie 6 mandatów w sejmiku liczącym 80 miejsc) znacznie utrudniła zawarcie koalicji rządzącej na Mazowszu. Co prawda AWS zdołała wprowadzić największą liczbę radnych (32), ale nie była w stanie utworzyć większościowej koalicji w sejmiku. Sytuację wykorzystały ugrupowania opozycyjne (a więc SLD i PSL), zawiązując koalicję na Mazowszu. Oba ugrupowania dysponowały minimalną większością w sejmiku (41 na 80 mandatów), ale wystarczyła ona przy pełnej mobilizacji radnych wspomnianych dwóch klubów do wyłonienia prezydium sejmiku i zarządu województwa.

Prezydium sejmiku województwa mazowieckiego zostało skomponowane w sposób następujący: przewodniczącym sejmiku został wybrany radny SLD – Włodzimierz Nieporęt, a jego zastępcami zostali – radny PSL Aleksander Sopliński oraz radny AWS Andrzej Łuszczewski. Z kolei w 5-osobowym zarządzie województwa zasiedli politycy z SLD i PSL, przy czym marszałkiem został Zbigniew Kuźmiuk z PSL. Proporcje w zarządzie ukształtowano w relacji 3:2 na korzyść silniejszego partnera koalicyjnego, którym był SLD. W 1979 kandydat na marszałka ukończył studia na Wydziale Ekonomicznym Politechniki Świętokrzyskiej, a w 1986 studia podyplomowe w Wyższej Szkole Inżynierskiej im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. W 1990 uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w dziedzinie finansów i statystyki. Analizując działalność polityczną należy wskazać, iż Z. Kuźmiuk od 1986 działał w Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym, następnie był członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego. W okresie 1994-1996 pełnił funkcję wojewody radomskiego. Od 1 stycznia 1997 do 31 października 1997 w randze ministra był prezesem Rządowego Centrum Studiów Strategicznych w rządzie Włodzimierza Cimoszewicza^[25]. W województwie mazowieckim marszałkiem wybrano przedstawiciela PSL, Zbigniewa Kuźmiuka. Koalicje SLD-PSL były

[25] https://pl.wikipedia.org/wiki/Zbigniew_Kuźmiuk [dostęp: 7.11.2023].

stosunkowo stabilne, a zmiany kadrowe ograniczone. Pewne zakłócenia w ich funkcjonowaniu wywołały rezygnacje wszystkich marszałków reprezentujących PSL w związku objęciem przez nich stanowisk posłów w województwach: lubelskim (Arkadiusz Bratkowski), mazowieckim (Zbigniew Kuźmiuk) oraz świętokrzyskim (Józef Szczepańczyk)^[26].

Do zmiany na stanowisku marszałka województwa doszło w listopadzie 2001 roku, gdy weszła w życie regulacja ustawowa zabraniająca łączenia mandatu posła z zasiadaniem w organie wykonawczym samorządu terytorialnego. Z. Kuźmiuk podjął decyzję o zachowaniu mandatu parlamentarnego, ustąpił z zasiadania w zarządzie województwa. Zastąpił go na fotelu marszałka województwa, inny znany polityk wywodzący się z PSL – Adam Struzik. *„W państwa rękach jest wybór mojej osoby. Ośmielam się prosić o poparcie” – mówił Adam Struzik. Kandydat apelował o „mniej gry i polityki, a więcej pragmatyzmu”*^[27].

Tabela 9.4. Wyniki wyborów do sejmiku województwa mazowieckiego w 2002 r. (w podziale na okręgi wyborcze).

Nr okręgu	SLD-UP		SRP		PO		LPR		PSL		PiS	
	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M
1.	26,23	2	3,99	0	15,13	1	11,0	0	1,22	0	28,71	2
2.	24,49	2	5,16	0	13,79	1	13,41	1	0,86	0	30,70	2
3.	22,20	1	6,39	0	12,04	1	12,94	1	1,17	0	31,28	2
4.	23,51	3	19,88	2	4,00	0	13,48	1	23,46	3	6,85	0
5.	19,85	2	22,56	2	8,21	1	13,56	1	16,08	1	10,57	1
6.	17,65	2	25,79	3	3,28	0	16,04	1	18,37	2	9,34	1
7.	17,03	2	14,29	1	8,44	1	17,16	2	7,93	1	17,16	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Poddając analizie wyniki wyborów samorządowych do sejmiku w listopadzie 2002 roku należy zauważyć pewne interesujące tendencje. Po pierwsze, sejmik

[26] T. Majcherkiewicz, *Wybory samorządowe, partie parlamentarne a wzory tworzenia koalicji...*, dz. cyt., s. 119.

[27] *Wiecny marszałek*, „Gazeta Wyborcza” 2001, nr 289, 11.12.2001.

mazowiecki należał do wyjątku, w którym nie została uformowana koalicja dwóch ugrupowań centroprawicowych (PO i PiS). Stało się tak z przyczyny udziału w wyborach na urząd prezydenta miasta Warszawy obydwu liderów partyjnych – Lecha Kaczyńskiego z PiS oraz Andrzeja Olechowskiego z PO RP. W tej sytuacji oba ugrupowania przedstawiły w wyborach do sejmiku konkurencyjne listy^[28]. Koalicja PO–PiS zawarta 13 czerwca 2002 roku wzbudziła duże zainteresowanie społeczne, jak podkreślali analitycy sceny politycznej, jako próba integracji centroprawicy i odbierana była jako zapowiedź możliwości zawarcia podobnej koalicji rządowej w przyszłości, po wyborach w 2005 r. Jednak od początku jej istnienia między tymi partiami występowały poważne rozbieżności. Zaprezentowały one odrębne listy do sejmiku województwa mazowieckiego, a o stanowisko prezydenta Warszawy konkurowali z sobą liderzy PO i PiS – Andrzej Olechowski i Lech Kaczyński. Trudności w porozumieniu pomiędzy liderami sprawiały, że rodziło się pytanie o możliwość współpracy obu partii w samorządach^[29].

Po drugie, w skali województwa najwięcej głosów padło na listy zgłoszone przez lewicową koalicję SLD/UP – 318 447 (ponad 21, 09%), co przełożyło się na 14 mandatów. Drugie miejsce zajęło PiS, na którego listy padło łącznie 261 983 głosy (17, 35%), co przełożyło się na 10 mandatów. Następne miejsce zajęła Samoobrona RP, której listy poparło 234 317 wyborców (15, 52%), co przełożyło się na 8 mandatów. Niewiele mniej wyborców udzieliło wsparcia listom Ligi Polskich Rodzin – 215 103 (14,25%), co przełożyło się na 7 mandatów. Kolejne miejsce stało się udziałem PSL, na którego listy oddano 171 923 głosów, co przełożyło się na 7 mandatów. Ostatnim ugrupowaniem, które wprowadziło do sejmiku na Mazowszu swoich radnych była PO RP. Na jej listy oddano łącznie 127 828 (8,47%), co przełożyło się na 5 mandatów^[30].

Wybory samorządowe z listopada 2002 roku ukazały słabnącą pozycję lidera – koalicji lewicowej skupionej wokół SLD i Unii Pracy. Rok wcześniej

[28] *Platforma Obywatelska...*, dz. cyt., *Prawo i Sprawiedliwość...*, dz. cyt.

[29] T. Majcherkiewicz, *Wybory samorządowe, partie parlamentarne a wzory tworzenia koalicji...*, dz. cyt., s. 122.

[30] Dane PKW.

uzyskała ona w wyborach do Sejmu (wrzesień 2001 roku) ponad 41% głosów, z kolei w elekcji do sejmików padło na jej listy na Mazowszu ponad 21% głosów. Najwięcej głosów padło na listy SLD/UP w trzech okręgach stołecznych (w okręgu nr 1 – 26,2%, nr 2 – 24,5%, nr 3 – 22,2%) oraz w okręgu nr 4 – 23,5%. Listy koalicji lewicowej łącznie odniosły zwycięstwo w dwóch okręgach wyborczych, oprócz okręgu nr 5 i 6. W wymienionych okręgach wyborczych najwięcej głosów padło na listy zgłoszone przez Samoobronę RP (nr 5 – 22, 5%, nr 6 – 25, 8%). Z kolei najmniej głosów padło na listy SRP w trzech okręgach stołecznych (w okręgu nr 1 – 3,99%, nr 2 – 5,16%, nr 3 – 6,39%).

Mazowiecką scenę polityczną po elekcji z listopada 2002 roku można było pogrupować na trzy elementy – centrolewica o korzeniach postkomunistycznych skupiona wokół SLD, lewicowa partia populistyczna (SRP), centrowe ugrupowanie agrarne (PSL) oraz trzy ugrupowania prawicowe o zróżnicowanych odcieniach ideologicznych: liberalna (PO), konserwatywno-chadecka (PiS) oraz narodowa (LPR).

Z kolei PSL najsłabsze notowania odnotowało w trzech okręgach stołecznych (w okręgu nr 1 – 1,22%, nr 2 – 0,86%, nr 3 – 1,17%). Natomiast najmocniejsze poparcie listy stronnictwa agrarnego uzyskały w trzech okręgach – nr 4 (23,46%), nr 5 (16,08%) oraz nr 6 (18,37%). Listy PiS zwycięstwo odniosły w trzech okręgach warszawskich – (w okręgu nr 1 – 28,71%, nr 2 – 30,70%, nr 3 – 31,28%). Należy wskazać, iż silne poparcie dla listy Prawa i Sprawiedliwości w stolicy należy wiązać z równoczesnymi wyborami prezydenckimi do warszawskiego Ratusza i sporą popularnością w przywołanej elekcji Lecha Kaczyńskiego.

Listy zgłoszone przez Platformę Obywatelską najlepsze rezultaty wyborcze osiągnęły w okręgach stołecznych (w okręgu nr 1 – 15,13%, nr 2 – 13,79%, nr 3 – 12,04%). Rezultaty poniżej 5% wyborczego poparcia listy PO uzyskały w okręgu nr 4 (4%) oraz nr 6 (3,26%). Z kolei listy Ligi Polskich Rodzin najlepsze rezultaty osiągnęły w okręgach nr 6 (16,04%) oraz 7 (17,16%).

Biorąc pod uwagę dane socjodemograficzne spośród radnych do sejmiku na Mazowszu w kadencji 2002-2006 było 42 mężczyzn i 9 kobiet. Najmniej kandydatów mieściło się w przedziale powyżej 70 lat oraz pomiędzy 30 a 34 rokiem życia (nikt), z kolei najmłodszych (czyli poniżej 30 roku życia) było 4. Najwięcej kandydatów (14) reprezentowało przedział wiekowy 45-49 lat oraz 50-59 lat (12).

Najwięcej kobiet reprezentowało przedział wiekowy 40-45 lat (3 radne), 35-39 lat (2 radne) oraz 60-69 lat (2 radne). Z kolei po jednej radnej występowało w przedziale wiekowym 40-44 lat oraz 50-59 lat^[31].

Jak podkreśla w analizach badacz regionalnych scen politycznych na Mazowszu, wyborcy tzw. partii trzecich stanowili większość jedynie w elekcji 2002 roku. Do przywołanej elekcji elektorat ugrupowań postkomunistycznych był liczniejszy od wyborców ugrupowań posierpniowych. Z kolei przewaga elektoratu prawicowego nad lewicowym mieściła się w granicach 4-6%. Jedynie w elekcji sejmowej we wrześniu 2001 roku elektoratu lewicowego było na ziemiach Mazowsza około 3% więcej niż prawicowego^[32].

Analizując rezultaty elekcji samorządowej na Mazowszu jesienią 2002 roku należy podać kilka danych dotyczących kształtu systemu politycznego w regionie. Efektywna liczba partii (na poziomie wyborczym) wyniosła 7,08, a na poziomie sejmiku – 5,39. Poziom rywalizacyjności na poziomie wyborczym to 0,82, co wskazuje na stosunkowo wyrównany potencjał głównych graczy, zaś poziom agregacji mandatów przez najsilniejszy podmiot w sejmiku to jedynie 4,58.

Sejmik na Mazowszu II kadencji (lata 2002-2006) był bardziej sfragmentaryzowany niż w poprzedniej, inauguracyjnej kadencji. Dotychczasowa koalicja (SLD–PS) nawet przy założeniu woli kontynuowania współpracy nie posiadała większości w organie stanowiącym i kontrolnym województwa. Stąd powstała inicjatywa ze strony ugrupowań centroprawicowych „odbicia sejmiku z rąk SLD”. Zawieszono szeroką, czteroelementową koalicję z udziałem: PiS, LPR, PO oraz PSL. W opozycji pozostały zatem dwa kluby: SLD/UP oraz Samoobrony. Warunkiem brzegowym dla polityków PSL na przejście do koalicji centroprawicowej było zachowanie fotela marszałka województwa dla konkretnego polityka tego stronnictwa – Adama Struzika. Z kolei największe ugrupowanie koalicji zażądało dla siebie dwóch miejsc w zarządzie. Ostatecznie skład zarządu województwa ukształtował się w sposób następujący: jedno miejsce dla PSL

[31] Na podstawie danych PKW.

[32] Zob. L. Nikolski, *Partie polityczne w wyborach do sejmików województw 1998-2006*, Toruń 2011, s. 118.

(marszałek), dwa miejsca (w tym wicemarszałek) dla PiS, po jednym miejscu dla LPR oraz PO. Z ramienia PiS w zarządzie województwa zasiadali: Antoni Pietkiewicz (wicemarszałek) oraz Paweł Zalewski (członek zarządu), z ramienia PO – Tomasz Sieradz (członek zarządu). Koalicja zatem dysponowała dość bezpieczną większością w sejmiku: 31 mandatów (na 51 ogółem).

Koalicja mogła powstać dzięki jedności ugrupowań prawicowych oraz polityce pivotalnej (obrotowej) prowadzonej przez ludowców. Obie strony osiągnęły w tej „strategii win-win” taktyczny sukces. Ugrupowania prawicowe zdołały przejąć zarząd województwa od SLD, a politycy PSL zachowali pod swoją kontrolą urząd marszałka. PSL dystansowało się wobec zawierania koalicji na wzór rządowy. W województwie mazowieckim PSL zawarło porozumienie z PiS, LPR i PO. W województwie tym PSL otrzymało prawie 14% mandatów, wynik dużo lepszy niż w innych regionach i co dało możliwość decydowania o wyborze partnerów zarówno z ugrupowań prawicy, jak i ze stronnictw lewicy. O wyborze koalicjanta zadecydowały czynniki związane z polityką na szczeblu centralnym. PSL nie było zadowolone z wyniku negocjacji z Unią Europejską dotyczących dopłat dla rolników (rozważało możliwość opuszczenia ówczesnej koalicji rządowej). Kolejna przesłanka decyzji ludowców była czysto pragmatyczna i dotyczyła dostępu do stanowisk w samorządzie. Koalicja z centroprawicowymi stronnictwami oznaczała uzyskanie większej liczby stanowisk zajmowanych dotychczas przez osoby związane z SLD oraz zachowanie stanowiska marszałka województwa przez Adama Struzika. I to on zadecydował o wyborze wspomnianego wariantu^[33].

Konkluzje

Analizie politologicznej zostały poddane dwie pierwsze elekcje do sejmiku województwa mazowieckiego. Mimo iż dzieliło je tylko 4 lata, mazowiecka scena polityczna uległa w omawianym okresie znaczącym zmianom wewnętrznym

[33] T. Majcherkiewicz, *Wybory samorządowe, partie parlamentarne a wzory tworzenia koalicji...*, dz. cyt., s. 125.

i organizacyjnym. Pierwsza elekcja samorządowa z jesieni 1998 roku przebiegała w ramach rywalizacji postkomunistycznej tzn. głównymi rywalami politycznymi były dwie koalicje SLD oraz AWS. W tle natomiast toczyła się rywalizacja dwóch ugrupowań średniej wielkości (Przymierze Społeczne wokół PSL oraz Unia Wolności), które decydowały o uformowaniu koalicji o centrowym, bądź centrolewicowym obliczu. Znacznie mniejsze znaczenie odgrywały natomiast drobne ugrupowania o profilu narodowym i katolickim np. Ruch Patriotyczny „Ojczyzna” oraz Rodzina Polska.

Z kolei druga elekcja samorządowa (w październiku/listopadzie 2002 roku) miała miejsce w nowej rzeczywistości politycznej. Luźna koalicja centrolewicowa – SLD została przekształcona w czerwcu 1999 roku w jednolite ugrupowanie. Istotne zmiany zaszły w centrum i na prawym skrzydle sceny politycznej, w miejsce dotychczasowych ugrupowań posierpniowych – AWS oraz Unii Wolności. Ukształtowały się trzy ugrupowania prawicowe o zróżnicowanym obliczu ideowo-programowym: liberalnym (PO), konserwatywno-chadeckim (PiS) oraz narodowym (LPR). Istotną zmianą było również znaczne umocnienie pozycji na scenie politycznej radykalnie populistycznego ugrupowania lewicowego – Samoobrony RP.